

IN MEMORIAM

Dr HAZIM ŠABANOVIĆ

(1916 — 1971)

Dvadeset drugog marta 1971. godine iznenada je preminuo Hazim Šabanović, naučni savjetnik Orijentalnog instituta u Sarajevu. Smrt ga je zatekla u Carigradu, gdje je neumorno tragao za novim podacima u carigradskim bibliotekama i arhivima za svoje najveće, moglo bi se reći životno, djelo *Književnost bosanskih Muslimana na orijentalnim jezicima*, koje nije stigao da potpuno završi.

Hazim Šabanović je rođen 11. januara 1916. godine u Porječanima, nedaleko od Visokog. Srednju školu s ispitom zrelosti završio je 1935. godine, a diplomirao je na Višoj šerijatskoj školi u Sarajevu 1940. godine. Po završenom školovanju, služio je kao prefekt srednjoškolskog internata do jeseni 1941. godine, zatim kao sudski pripravnik do jeseni 1942. godine, kada je premješten u Zemaljski muzej u Sarajevu, gdje je služio kao kustos-pripravnik do kraja 1945. godine. Istovremeno je predavao arapski i turski jezik na srednjim školama. Zatim je služio u Gradskom narodnom odboru u Sarajevu i radio na uređenju Arhiva grada Sarajeva do 1948. godine, kada je premješten na Pravni fakultet sa zadatkom da prikuplja i obrađuje turske izvore za pravnu istoriju, gdje je ostao do 1950. godine. Tada je osnovan Orijentalni institut u Sarajevu, u kome je imenovan za šefa Lingvističko-književnog odsjeka. U julu 1952. godine izabran je za naučnog saradnika Instituta. U jesen 1953. godine dodijeljen je na rad Filozofskom fakultetu u Beogradu, gdje je do 1957. godine predavao turski jezik i diplomatiku studentima istorije. Godine 1962. izabran je za naučnog savjetnika u kojem zvanju ga je zatekla prebrana smrt. Izuzimajući vrijeme provedeno u Beogradu, bio je stalno načelnik Filološkog, kasnije Istorijskog odjeljenja Orijentalnog instituta i član redakcije *Priloga za orijentalnu filologiju*. Od 1958. godine je glavni, a od 1969. godine i odgovorni urednik tog časopisa. Istovremeno je bio i član redakcija *Monumenta Turcica* i *Posebnih izdanja Instituta*.

Dr Hazim Šabanović se počeo baviti naučnim radom 1935. godine. Njegov rad je mnogostran i raznovrstan. Spadao je među najplodnije naučne radnike u Jugoslaviji, a u svojoj struci i među najuglednije naučne radnike u svijetu. On je poznat kod nas i u svijetu naročito po svojim mnogobrojnim i značajnim radovima iz turkologije i istorije jugoslovenskih naroda za vrijeme osmanske vladavine. On je proučavao, obrađivao i izdavao raznovrsne turske izvore za istoriju jugoslovenskih naroda, proučavao život i rad znamenitih Musli-

mana našeg porijekla u Osmanskom carstvu, bavio se izučavanjem, organizacijom i uređenjem jugoslovenskih zemalja pod osmanskom vlašću, i obrađivao osmansko-turske historijsko-pravne institucije i islamsku kulturu u jugoslovenskim zemljama. Zahvaljujući svom velikom entuzijazmu, upornosti i marljivosti, on je objavio šest opsežnih i značajnih knjiga, te preko 130 manjih i većih studija, rasprava i članaka u mnogobrojnim domaćim i nekim poznatim stranim časopisima i drugim publikacijama, o kojima se stručna kritika uvijek najpohvalnije izražavala i koje su H. Šabanoviću donijele zasluženo priznanje naučnih krugova i odličnu reputaciju u zemlji i inostranstvu.

Ne ulazeći na ovom mjestu u podrobniji prikaz cjelokupnog naučnog opusa Hazima Šabanovića, što će biti svestrano osvijetljeno u *Spomenici*, koja se nalazi u pripremi, dovoljno je ukratko prikazati samo njegove četiri najznačajnije objavljene knjige da bi se dobila prava predstava o veličini i značaju naučnog doprinosa njihovog autora. To su: *Krajište Isabega Ishakovića* (izdanje Orijentalnog instituta u Sarajevu, 1965), *Turski izvori za istoriju Beograda* (Arhiv grada Beograda, 1965), *Putopis Evlije Čelebije* (odlomci o jugoslovenskim zemljama — Veselin Masleša, Sarajevo 1967) i *Bosanski pašaluk* (Naučno društvo SR BiH, Sarajevo 1959).

Prve dvije knjige su prvorazredni historijski izvori na turskom jeziku, čije je proučavanje, obrađivanje i publikovanje bilo jedno od glavnih preokupacija H. Šabanovića, u čemu je on pokazivao pravo majstorstvo. Objavljivanje ovih izvora predstavlja složen i težak, ali isto tako vrlo značajan naučni rad. Ovim djelima Šabanović je dao najveći doprinos u izdavanju izvora ove vrste kod nas, a vjerovatno i u svijetu. U oba djela nisu dati samo dešifrovan tekst i prevod dotičnih izvora nego je izvršena i ubikacija i pružena su sva potrebna objašnjenja. Posebnu pažnju naučnih krugova probudila je Šabanovićeva opsežna studija o ovim izvorima, kao i opsežni terminološki i drugi komentari.

U nizu njegovih zapaženih djela jedno od najvrednijih je *Putopis Evlije Čelebije* (odlomci o jugoslovenskim zemljama). Proučavanjem, obradom i prevođenjem toga *Putopisa*, Šabanović se bavio skoro 15 godina. Rezultat toga rada je izdanje onih poglavlja ovog opsežnog djela koja se odnose na jugoslovenske zemlje. S obzirom na to da je taj period naše historije pod Turcima oskudan u izvorima, *Putopis* je od prvorazrednog značaja za stvaranje uvida u to doba. Šabanović se u ovom radu nije zadovoljio samo prevođenjem dijelova *Putopisa*, koji se odnose na naše zemlje, već je uz to dao vrlo opsežnu, kod nas do sada najveću studiju o Evliji Čelebiji i njegovom *Putopisu*. U toj studiji od širokog naučnog značaja izneseno je vrlo mnogo naučnih rezultata o životu i radu ovog svjetskog putnika. Šabanović je, među ostalim, tu dao po prvi put u nauci tačnu hronologiju putovanja Evlije Čelebije po našim zemljama, služeći se pri tom ne samo podacima koje pruža *Putopis* nego i čitavim nizom drugih značajnih izvora. Poseban značaj ovog djela imaju kritičke napomene, bilješke (preko 2.000) i terminološki komentari koje često predstavljaju prave male studije. Tu je Šabanović po prvi put u nauci kod nas obradio sve termine i razne institucije koji se spominju u ovom

Putopisu. Objašnjenja iz raznih oblasti nauke (istorije, geografije, književnosti itd.), uvodna studija i terminološki komentari predstavljaju prvorazredan doprinos na planu svjetske orijentalistike. Za ovo djelo H. Šabanović je 1968. godine dobio Šestoaprilsku nagradu grada Sarajeva.

Među najznačajnija Šabanovićeva djela spada *Bosanski pašaluk*, do sada je objavljen samo prvi dio, dok se drugi dio ovog djela nalazi u rukopisu. Do pojave ovog djela nije postojao nikakav sistematski prikaz administrativne podjele i uređenja ni jedne provincije Osmanskog carstva. Djelo je zasnovano na vrlo velikom broju prvorazrednih izvora i obimne literature i kao takvo predstavlja značajan doprinos nauci, a naročito poznavanju Bosne pod osmanskom vlašću, čija je najveća specifičnost u tome što je ona od osamdesetih godina XVI vijeka do kraja turske vladavine bila središte zasebnog bosanskog pašaluka.

Najveće svoje djelo *Književnost bosanskih Muslimana na orijentalnim jezicima* Šabanović nije stigao da potpuno završi. Želio je da tim djelom kruniše svoje stvaralaštvo, pa nije imao mira dok ne sakupi svaki podatak, bilo gdje da se nalazio, i da time učini ovo djelo monumentalnim. Na sreću, ostavio je iza sebe rukopis koji nije dospio da priredi za štampu, ali koji u glavnim svojim osnovama predstavlja dovršeno djelo. Ovo djelo sadrži bibliografske podatke za oko 170 pisaca, što pokazuje visoki stepen raznovrsnog stvaralaštva naših ljudi na orijentalnim jezicima (arapskom, perzijskom i turskom) kojima su oni ne samo vrlo dobro vladali već i stvaralački ih primjenjivali u svom naučnom i književnom stvaralaštvu koje ne zaostaje iza stvaralaštva najvećih autora koji su stvarali u okviru islamskog kulturnog kruga.

Svojim naučnim doprinosima H. Šabanović je duboko zaorao brazdu koja predstavlja putokaz i uzor mlađim pokoljenjima, naročito orijentalistima kako treba da se radi da bi se osjetile slasti dostignuća koje pravi naučni rad u sebi sadrži i nosi. Uvođenje mladih ljudi u tajne nauke bila je, takođe, jedna od odlika H. Šabanovića zbog čega će se mnogi sa ponosom sjećati svoga velikog učitelja.

Šabanović je bio darovit i vedar duh, ugodan sagovornik i sposoban uvijek da vedrim šalama i dosjetkama razveseli društvo u kojem se kretao, koje je volio i koje je njega cijenilo, uvažavalo i voljelo. Na žalost, malo je imao prilike da se u takvom ambijentu odmara, jer za odmor nije imao vremena sagorijevajući u radu. On je cijeli svoj vijek živio za rad i od rada, živio za nauku i od nauke za koju je tako reći i svoj život žrtvovao. Rad mu je bio osnovna svrha i smisao života, o čemu najrječitije govori i njegovo sveukupno djelo, čitava zbirka napisanih knjiga, rasprava i članaka. Svojim radom i naučnim doprinosom trajno je zadužio jugoslovensku i svjetsku nauku. Stoga njegova smrt predstavlja težak udarac, naročito za orijentalistiku i nenadoknadiv gubitak za nauku uopšte.